

Lauderova MŠ, ZŠ a gymnázium při Židovské obci v Praze

Třetí generace po holokaustu

Rebeka Hapalová

Vedoucí práce: Tereza Gafna Váňová

2019/2020

5.O

Abstrakt

Tato seminární práce pojednává o dopadu holokaustu na třetí generaci potomků. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části je stručně popsán mechanismus transgeneračního přenosu mezi generacemi a posttraumatický růst.

Praktická část se zaměřuje na výzkum, který využívá polostrukturovaný rozhovor a online anketu, za účelem ověření části teoretické. Polostrukturované rozhovory s respondenty vedly k vytvoření tří tematických okruhů, které jsou ilustrovány praktickými ukázkami z rozhovorů. Online anketa na rozdíl od rozhovorů, kterých bylo šest, umožnila oslovit výrazně větší počet dotazovaných. Anketu zodpovědělo šedesát čtyři dotazovaných.

Klíčová slova

trauma, posttraumatický růst, transgenerační přenos, třetí generace po holokaustu, židovská identita

Obsah

Úvod	4
1 Transgenerační rodinné trauma a jeho přenos	5
1.1 Transgenerační přenos traumatu mezi první a druhou generací.....	5
1.2 Transgenerační přenos traumatu mezi druhou a třetí generací.....	6
2 Třetí generace	8
2.1 Posttraumatický růst u třetí generace	8
3 Metody	9
3.1 Cílová skupina.....	9
4 Rozhovory a jejich rozbor.....	10
4.1 Rodinné vztahy a citové zázemí.....	10
4.2 Vnímání židovské identity.....	12
4.3 Vztah ke slavení židovských svátku.....	12
5 Online anketa	14
Závěr.....	18
Seznam zdrojů	19
Přílohy	1

Úvod

Sama jsem ve svém životě silně ovlivněna mými prarodiči, kteří prožili válku jako ukryvané děti. Příběh první generace píše příběh i té druhé a třetí. Je to tedy i můj příběh. O dopadu holokaustu na druhou generaci existuje stále více informací. Jak jsme na tom ale my, vnoučata přeživších? Jaký dopad má trauma holokaustu na nás? Ovlivňuje nás trauma holokaustu stejně silně jako předešlé generace?

Záměrem mé práce je hlouběji popsat třetí generaci po holokaustu, která zatím není tak probádaná jako první a druhá. Moji osobní motivací bylo také zjistit, jestli členové třetí generace mají podobné myšlenky a pocity jako já.

Předpokládám, že v důsledku transgeneračního přenosu je zasažena i třetí generace. Zasaženy jsou její rodinné vztahy, vztah k židovské identitě a tradici.

1 Transgenerační rodinné trauma a jeho přenos

Trauma (řec. zranění, rána, silný otřes), vzniká jako následek vysoce a neúnosně ohrožující situace překračující individuální možnosti zvládnání člověka, která je provázaná intenzivním prožitkem bezmoci. Člověk má pocit, že je vydán na milost a nemilost.¹ „To vyvolá trvalý otřes v pojetí sebe a světa.“² Trauma války a holokaustu zasáhlo jak jednotlivce, tak i celou komunitu s desetiletými následky na přeživší i jejich potomky. „Někdy jsou následky traumatizace tak silné, že mohou být přenášeny transgeneračně a objevit se v generaci dětí, které dokonce v době samotného traumatu ještě nebyly na světě.“³ „Transgenerační přenos traumatu byl pravděpodobně nejintenzivněji zkoumán v souvislosti s následky kolektivního traumatu holokaustu.“⁴

Rodové trauma se může předávat napříč generacemi dvěma způsoby: vědomě a nevědomě. Pod vědomou transmisí rozumíme vědomý přenos příběhů rodiny, zvyků a rituálů předchozích generací. Nevědomá transmise je naopak tvořena mnohgeneračním přenosem všech zkušeností rodinné minulosti, které byly potlačeny a zůstávají tak neuzdravené, neukončené, nevypovězené nebo skrývané.⁵

1.1 Transgenerační přenos traumatu mezi první a druhou generací

Přenos traumatu mezi první (přeživší holokaustu) a druhou generací (dětí přeživších) je poměrně detailně popsán. S. Nürberger uvádí, že k přenosu traumatické zkušenosti jsou nutné dvě základní podmínky. Rodič je nebo byl traumatizován a tento rodič má dítě. Čím je dítě mladší, tím je zranitelnější. Malé

¹ MÜLLER, Lutz a Anette, ed. Slovník analytické psychologie. Praha: Portál, 2006, s. 427. ISBN 80-7178-863-5.

² Tamtéž.

³ CATHERALL, Donald Roy. Handbook of stress, trauma, and the family. In: TÓTHOVÁ, Jana. Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení. Praha: Portál, 2011, s. 75. ISBN 978-80-7367-856-2.

⁴ TÓTHOVÁ, Jana. Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení. Praha: Portál, 2011, s. 76. ISBN 978-80-7367-856-2.

⁵ Tamtéž s. 77.

děti mají mnohem otevřenější smysly a vnímají citlivě zvláště nonverbální projevy, emoce, celkovou atmosféru a energii, proto velmi záleží na tom, jak se rodič k dítěti vztahuje.⁶

Přeživší rodič se následkem prožitého traumatu holokaustu potýká s posttraumatickou stresovou poruchou. Při této diagnóze člověk trpí vzpomínkami na prožité trauma, mohou ho trápit problémy s usínáním a spánkem, úzkosti, deprese, zvýšená ostražitost, citová nevyrovnanost. Takový člověk může být někdy více uzavřený a smutný nebo naopak impulsivní a vzteklý. Mohou se mu často měnit nálady a je nestabilní. Pokud poruchy dlouhodobě přetrvávají, mohou vést až ke změně osobnosti. Změna se projevuje odtažitostí a nedůvěřivostí vůči lidem, neustálým pocitem ohrožení a beznaděje. Tato diagnóza výslovně zahrnuje poruchy vzniklé následkem věznění v koncentračních táborech.⁷

Přeživší a jejich děti jsou lidé, kteří v mnoha ohledech působí tak, že žijí zcela normální život, dosahují svých cílů, pracovních úspěchů a lásky ve vztazích. Musí se ale často potýkat s různými náročnými pocity a stavy.⁸

1.2 Transgenerační přenos traumatu mezi druhou a třetí generací

S dobou uplynulou od konce války vzrůstá i počet generací v rodech přeživších. Generace druhá už má dnes většinou své děti, které jsou buď dospělé nebo dospívající.

Výzkum Haifské univerzity zaměřený na transgenerační přenos mezi všemi třemi generacemi, rozdělil projevy přenosu do tří základních oblastí. První oblastí je strach o přežití. Druhou oblastí nedostatečné emoční zázemí v rodině a třetí oblastí potřeba zavděčit se rodičům. Na všechny tyto oblasti byla dotazována druhá i třetí generace. Respondenti obou generací potvrdili úzkost rodičů z možného nedostatku

⁶ NÜRNBERGER, Sylvia. Transgenerační přenos traumy holokaustu na druhou a třetí generaci. In: JÍROVÁ, Eliška, ed. Trauma, historie, svědomí: výbor z textů ze seminářů Prix Irene 2008-2009 a příspěvky členů Rafael Institutu. Praha: Výbor pro Prix Irene, 2010. ISBN 978-80-87060-33-9.

⁷ KLÍMOVÁ, Helena. Rodiny po holocaustu. Kontext. 1995, 11(3), s. 21-27. ISSN 1210-6208.

⁸ KUBESCH, Anna. Ve stínu holokaustu. In: BAR-YOSEPH, Talia Levine, ed. Most: gestaltterapie, dialog mezi kulturami. Praha: Triton, 2014. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7387-744-6.

jídla a neustálé obavy o zdraví rodiny. Přesto, že si většina respondentů z druhé generace je vědoma toho, že takovýto druh strachu není v dnešní době opodstatněný, nevědomě jej přenesli na své děti. Stejně jako druhá generace, tak i ta třetí se snaží nějakým způsobem svým rodičům zavděčit a často mívá pocity viny za to, jak se jejich rodiče cítí.⁹

⁹ SCHARF, Miri a Ofra MAYSELESS. Disorganizing Experiences in Second – and Third-Generation Holocaust Survivors. *Qualitative Health Research* [online]. 2011, 21(11), 1539-1553 [cit. 2019-12-13]. DOI: 10.1177/1049732310393747. ISSN 1049-7323. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1049732310393747>.

2 Třetí generace

Vnoučata přeživších, tedy třetí generace, je oblast, která dosud nebyla tak dobře prozkoumána a důsledně definována. Podle Williama J. McGuireho se proces pochopení generačního traumatu dělí do pěti základních fází. Znalosti: jedinec si je vědom, co se během holokaustu stalo a jak to ovlivnilo jeho rodinu. Porozumění: dokáže umístit tyto znalosti do historického, sociálního a morálního okruhu. Vnímání emocí: projevuje emocionální reakce na základě získaných znalostí a rozumí jim. V Izraeli se například projevuje typický vztek, obvykle vůči světu, který jen „přihlížel“. Postoj: vytvoření postoje na základě výše uvedených bodů a přenesení jejich dopadu na současnost a budoucnost. Chování: porozumění vlastnímu chování v situacích, které souvisí a vyplývají ze zážitků první generace holokaustu.¹⁰

2.1 Posttraumatický růst u třetí generace

„Trauma nemusí znamenat jen bolest a fyzickou nebo psychickou újmu, ale může mít i určitý pozitivní přínos.“¹¹ Tím je posttraumatický růst. Jak uvádí Marek Preiss, projevuje se v pěti oblastech. Vztahová oblast se projevuje vyšší sociální aktivitou, větším soucitem s ostatními a lepším vyjadřováním pocitů. Druhou oblastí je poznávání nových životních možností. Člověk si nachází nové zájmy a má vůli věci změnit. Třetí oblastí je osobní růst, při kterém dochází k nacházení sebedůvěry a jedinec lépe zvládá obtížné životní situace. Čtvrtou oblast představuje spirituální změna. Takový člověk začne projevovat větší zájem o duchovní sféru a vlastní víru. Poslední, pátou oblastí, je ocenění života, kde se růst projevuje hlavně pochopením jaký úděl a smysl život má.¹²

¹⁰ MCGUIRE, William James. The yin and yang of progress in social psychology: Seven koan. *Journal of Personality and Social Psychology*. In: BAR-ON, Dan. *Fear and hope: three generations of the Holocaust*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1995, s. 17-18. ISBN 0674295226.

¹¹ TANZEROVÁ, Adéla. *Posttraumatický stres a růst u přeživších holokaustu*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

¹² PREISS, Marek. Trauma postraumatický růst. *Psychiatrie pro Praxi* [online]. 2009, 10(1), s. 12-18 [cit. 2020-12-10]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/01/01.pdf>

3 Metody

Ve své práci používám metodu polostrukturovaného narativního rozhovoru a online anketu. U polostrukturovaného narativního rozhovoru jsem měla předem připravený okruh témat, ale samotný rozhovor měl z větší části volný průběh. Cílem online ankety bylo získat názor většího počtu respondentů.

3.1 Cílová skupina

Cílovou skupinou je třetí generace po holokaustu. V rozhovorech se dotazují šesti respondentů ve věkovém rozmezí třicet pět až čtyřicet čtyři let žijících v České republice. Online anketu vyplnilo celkem sedmdesát respondentů. Z toho šedesát čtyři respondentů ve věkovém rozmezí patnáct až padesát pět let patřilo do třetí generace. Zbýlých šest byli příslušníky generace druhé.

4 Rozhovory a jejich rozbor

Rozhovor mi poskytlo pět žen a jeden muž. Měla jsem připravené tři tematické okruhy. Prvním byla rodina, citové zázemí a vztahy. Druhým dodržování tradic a vztah k nim. Třetím vnímání židovské identity a čtvrtým životní hodnoty. Témata rozhovorů byla pro mě blízká a známá z naší rodiny. Někdy pro mě nebylo jednoduché rozhovor vést, jindy naopak pro dotazované jednoduché o všech tématech plynule hovořit. Očima třetí generace jsem se dozvíдалa to, jak příběh první generace působil a ovlivnil život generací dalších. Uvedu některé citace z rozhovorů, typické pro dané téma.

4.1 Rodinné vztahy a citové zázemí

Ve většině rodin přeživší o holokaustu se svými dětmi příliš nemluvili. Často o tom hovořili až později právě se svými vnoučaty: *„Od mámy rodiče, s tou babičkou jsem si byla hodně blízká, ta mi vyprávěla to, co zažívali v úkrytu a sepsala pro mě i paměti. Třeba dvanáct A4 napsala podrobně na stroji. Pro mě a pro další svá tři vnoučata. Na konci je i věnování a proč je důležitý, abychom si to přečetli. Na konci je to pro mě hodně silný vyprávění, přestože je tam ze začátku i spousta faktů, že to není zas tak dějový, pak už je to skutečně jako nějaký válečný příběh, který čtete a který vás strhne a na konci, to už jenom pláčete, protože tam vyjmenovává, kdo všechno z rodiny zemřel.“* Na tomto úryvku z rozhovoru je vidět, jak silné i smutné poselství třetí generace dostává.

V oblasti rodinných vztahů se dále objevovalo téma přítomnosti židovského partnera, které bylo ve všech rozhovorech velmi významné. Pro třetí generaci je velmi důležité sdílet část svojí identity s někým, kdo k ní má také tak blízko a rozumí prožitkům a pocitům, které na základě transgeneračního přenosu v rodině vznikají: *„Já jsem si taky našel Židovku. Její máma byla vychovávána v tom, že nemůže existovat B-h, který by dopustil holokaust, to znamená, že ze všeho, co souviselo s židovským náboženstvím, má panický strach. Taky nebyla až tak šťastná v okamžiku, když si našla moje žena mě, ve smyslu, že jsem taky Žid, že jsem taky z obce a že k tomu máme blíž.“* Často je toto téma také spojované se strachem. To zejména u prvních dvou generací, které nechtějí stejný osud pro své děti nebo vnoučata. U třetí generace se to ale liší. Na rozdíl od první a druhé generace bere třetí

generace toto téma méně vážně. Rádi by sice své dítě viděli s židovským partnerem, se kterým bude moci židovskou identitu sdílet. Je to už ale spíše preference, která není natolik propojována se strachem: „*Nemůžu říct, že je mi to jedno, jasně, že mi to jedno není, ale rozhodně tam nemám nějaký pnutí, jako že bych se z toho hroutila.*“

Dále se v rozhovorech objevují typicky silná citová pouta, symbolicky také přenášená ve vztahu k jídlu: „*Vztahy v rodině jsou neskutečně dobré, hlavně u mámy v rodině. Máma se svými sourozenci má takové pouto, které jsem ještě nikde neviděla, přestože každý žije v jiné zemi, několikrát týdně se sejdou na Skypu. Mají opravdu hezký vztah. Když zemřeli jejich rodiče, hádali se, že každý chtěl dávat dědictví tomu druhému.*“

„*Babička (...) jak měli nedostatek, tak ona dělala pravý opak, že vždycky muselo být navařeno, vždycky musely být napečeny čtyři druhy koláčů a tři druhy jídla a obrovské „raňajky“, vždycky, když se řekne „raňajky“, tak si představím desetinásobnou snídani.*“

Další respondent popisuje citový vztah mezi první a druhou generací takto: „*(...) můj táta a babička, tak on má o ní extrémní strach, to znamená, že jí třeba dvacetkrát denně volá a když se neozve třeba během pěti minut, tak hned tam jede a má prostě pořád neustálou představu, že se nedovolá a najde ji mrtvou.*“

Složitost vztahů mezi generacemi vyjadřuje tento úryvek: „*Spíš si myslím, že je obecně signifikantní ta komplikovanost a takový jako mlčení a takový ty výčitky. (...) Co ty mi tady budeš vyprávět, když já jsem si přece zažila tohle. To si myslím, že se nese napříč generacema.*“ Hrůzy holokaustu, které první generace prožila nejsou srovnatelné s jakýmkoliv jiným utrpením dalších generací. Následující generace pak mohou mít pocit, že jejich trápení nebo utrpení není dostatečně vyslyšeno.

Typické je i přenášení extrémních strachů mezi generacemi. Třetí generace na sobě často pocítují strachy prvních dvou, způsobené transgeneračním přenosem traumatu: „*Mám teda taky nějaký takový strachy, což se možná ještě tolik neprojevuje, protože jsou furt se mnou (naše malé děti) nebo já nemám třeba vůbec, ještě nikdy nebyly s žádnou hlídačkou, my se o ně u nich pořád nějak střídáme,*

maximálně nějaká teta, ale někdo cizí vlastně s nima nikdy nebyl a možná, že ještě nějaký takový strach ještě přijde, až budou větší. To se bojím trochu.“

4.2 Vnímání židovské identity

Židovská identita je téma, které bylo pro každého z respondentů velmi důležité. Pro každého i jinak citlivé. Prostředí, ve kterém se třetí generace pohybuje ovlivňuje to, jak svou identitu prezentují: *„Já jsem byla vždycky vychovávána v tom, že to nemám nikomu říkat, jako do teď to lidem na potkání neříkám, přestože jak moje práce, tak většina mých přátel s tím silně souvisí, ale stejně nějak podvědomě na Facebook nedávám otevřeně židovské statusy, pokud nepišu do nějaké skupiny nebo pokud nepišu pracovní a asi mám několik přátel, kteří o tom ani nevědí, přestože je to tak důležitá součást mého života.“*

Někteří se jí snaží, v důsledku transgeneračního přenosu traumatu až přehnaně chránit, jiní naopak: *„Já se tím nijak netajím, když se kdokoliv podívá na můj Facebook, je to z něho dost jasné.“*

Někteří instinktivně cítí sounáležitost s židovským národem a propojení se svými židovskými předky: *„Je to tam pro mě hrozně příjemný, když tam přijedu, že mám najednou pocit, že je to normální, že to není takový, že je člověk jakoby vydělený. To je to, co mě na tom láká, ale jinak se do Izraele rozhodně nestěhuju.“*

„Proč jsem se přiklonila zrovna k této rodinné větvi, to nevím. Je to něco vnitřního, instinktivního, že nevím. Židovská identita je pro mě mnohem důležitější než holokaust. Bez identity by nemělo smysl slavit svátky“

4.3 Vztah ke slavení židovských svátků

Častým tématem rozhovorů byly Vánoce a jejich (ne)slavení. Jak jsem již zmiňovala, první generace sdílela holokaust spíše s třetí než s druhou generací. Proto většina respondentů třetí generace projevuje větší zájem o dodržování židovských tradic oproti generaci druhé. Z velké části také díky změně režimu a možnosti veřejně se k židovství hlásit. *„Když jsme vyrůstali s mým bráchou, tak on se zapojil do unie židovské mládeže a třeba jsme řekli rodičům, že nechceme slavit Vánoce, takže jsme to spíš my tak posouvali tímhle směrem.“*

Další respondentka popisuje zážitek ze svého dětství, hovořící o rozporuplnosti židovské identity. *„Dokonce jsem sama od sebe prohlásila,*

že chápu, proč jsme měli menší Vánoce než ostatní, respektive jsme je vlastně neměli. Řekla jsem, že Vánoce nepotřebuju. Poté jsem rozplakala a zeptala se: Takže Česká republika není moje země?“

Tato ukázka popisuje přenos tabuizovaného tématu židovských tradic, které byly často podávány bez konkrétního kontextu. Po holokaustu se mnozí pochopitelně obávali tradice dalším generacím předávat: *„Myslím, že generace mých rodičů, když nemusí, tak o tom nemluví, moje máma to ani v práci neřekla svým kolegyním, když se jí ptaly, jestli už má na Vánoce napečeno, řekla, že nepeče, ale neřekla proč. Pro mě už je normální tyhle věci říkat, i když samozřejmě, asi jak kde.“*

Další respondent popisuje utajování tradic a identity u první generace: *„Moje babička do konce svého života každý šábés zapalovala svíčky a více méně všechno dělala, ale dělala to tajně. Uzavřela se v kuchyni sama, zavřela všechny dveře, aby to ani moje máma ani její brácha neviděli.“*

K samotnému dodržování židovských tradic se někteří dostávají až ve své nově založené rodině: *„Doma jsme slavili Vánoce a tak, až vlastně, když jsme začali žít s mým manželem, který je taky Žid, tak jsme nějak oba k tomu měli blízko.“*

5 Online anketa

Online anketu vyplnilo čtyřicet sedm žen a sedmnáct mužů. Obsahovala šestnáct otázek (viz příloha 1). Výsledky ankety vypovídají o tom, že o holokaustu se v rodině mluvilo často u 33 % respondentů a zřídka kdy u 42 % respondentů a občas nebo skoro nikdy u zbylých 15 %. (viz Graf 1)

Jak moc se ve Vaší rodině mluvilo o holokaustu?

64 odpovědí

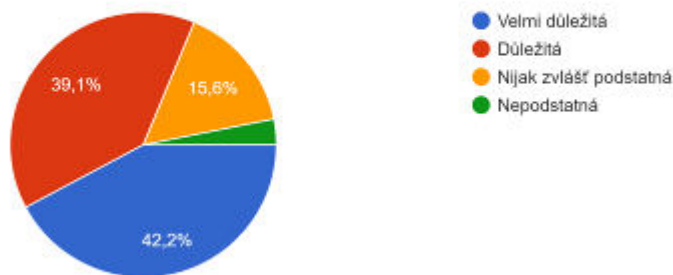

Graf 1 – Zdroj: Archiv autora

Židovská identita je pro více jak 80 % respondentů velmi důležitá nebo důležitá. (viz Graf 2)

Jak důležitá je pro Vás židovská identita?

64 odpovědí

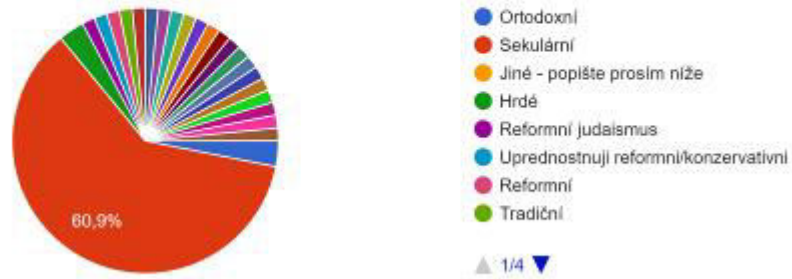

Graf 2 – Zdroj: Archiv autora

Přes 60 % respondentů charakterizovalo své prožívání židovství jako sekulární. (viz Graf 3)

Jak byste charakterizovali své prožívání židovství?

64 odpovědí

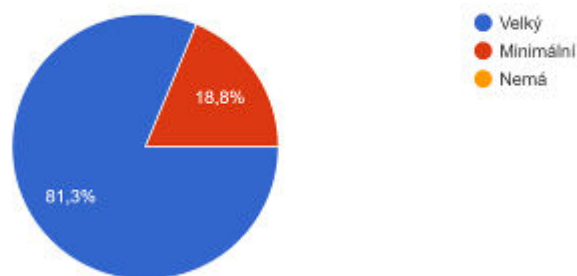

Graf 3 – Zdroj: Archiv autora

Více jak 80 % respondentů si myslí, že na ně má holokaust velký vliv. (viz Graf 4)

Jaký má na Vás historie holokaustu vliv?

64 odpovědí

Graf 4 – Zdroj: Archiv autora

Vzdělávat své potomky o tématech jako je holokaust a židovství je pro všechny podstatné. (viz Graf 5)

Je/bude pro Vás klíčové vzdělávat své potomky o tématech jako je holokaust, židovství?

64 odpovědí

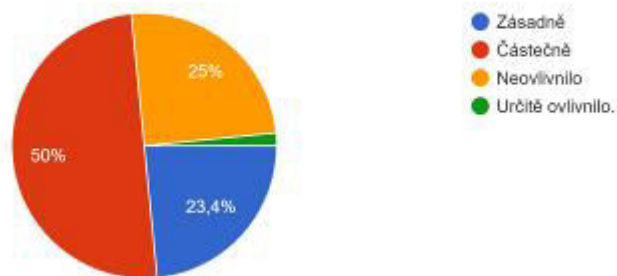

Graf 5 – Zdroj: Archiv autora

Polovina respondentů si myslí, že trauma holokaustu jejich výchovu ovlivnilo částečně, čtvrtina, zásadně a další druhá čtvrtina tvrdí, že vůbec. (viz Graf 6)

Jak trauma holokaustu ovlivnilo Vaši výchovu?

64 odpovědí

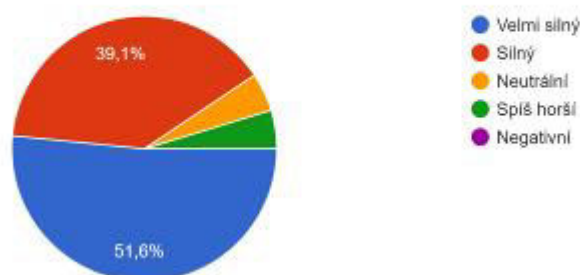

Graf 6 – Zdroj: Archiv autora

90 % respondentů má velmi silný nebo silný vztah s rodiči a jsou s nimi v kontaktu minimálně párkrát párkrát do týdne. (viz Grafy 7 a 8)

Jaký je Váš vztah k rodičům?

64 odpovědí

Graf 7 – Zdroj: Archiv autora

Jak často jste s rodiči v kontaktu?

64 odpovědí

Graf 8 – Zdroj: Archiv autora

85 % respondentů pracuje v oblasti pomáhajících profesí například jako terapeuti, sociální pracovníci, lékaři nebo novináři.

Z výsledků online ankety vyplývá, že o holokaustu se v rodinách z pohledu příslušníků třetí generace mluví spíše méně a zároveň mají pocit, že jejich život byl existencí holokaustu v jejich rodině značně ovlivněn. Přesto, že většina dotazovaných se charakterizovalo jako sekulární Židé, jejich vztah k židovské identitě a tradici je velmi silný. Také vztahy s rodiči charakterizovali jako velmi silné a intenzivní, typické pro židovské rodiny po holokaustu. Vysoký výskyt pomáhajících profesí značí hledání smyslu svého života tam, kde je možné pomáhat a měnit svět k lepšímu.

Závěr

V teoretické části jsem charakterizovala transgenerační přenos a podstatu posttraumatického růstu, abych objasnila problémy, kterými jsem se zabývala u třetí generace.

V praktické části jsem se pak pokoušela zjistit, prostřednictvím rozhovorů a online ankety, jaký dopad má historie holokaustu na třetí generaci. Vést rozhovory z pozice třetí generace bylo pro mě místy obtížné, protože témata týkající se holokaustu v rodině jsou často citově tíživá a pro mě velmi osobní. Na druhé straně to bylo i výhodou, protože jsem se dokázala do problematiky rychle vžít. Rozhovory jsem rozdělila do tří okruhů: rodinné vztahy a citové zázemí, vnímání židovské identity a vztah ke slavení židovských svátků. Z rozhovorů jsem ke každému okruhu vybrala ukázky, které vyjadřují, jak třetí generace prožívá příběh holokaustu.

První generace o holokaustu často mluvila až se svými vnoučaty. Pro třetí generaci bylo velmi důležité téma židovského partnera. Objevoval se také extrémní strach a silná citová pouta.

Židovská identita byla pro všechny respondenty velmi důležitým tématem. Pro některé byla více tématem intimním, pro jiné už běžnou součástí života. Záleželo hlavně na prostředí, ve kterém se pohybují a důvěře v něj.

Třetí generace projevuje větší zájem o dodržování židovských tradic než generace druhá. Někteří se k samotnému dodržování dostávají až v dospělosti, protože v některých rodinách bylo toto téma tabuizováno.

Díky rozhovorům a online anketě se mi podařilo ověřit si vše, o čem jsem psala v teoretické části. Online anketa, ačkoli nebyla tak detailní jako rozhovory, mi poskytla významné údaje díky vysokému počtu respondentů, který mě velmi mile překvapil. Byl pravděpodobně daný specifickou skupinou respondentů, kteří se v židovské komunitě pohybují.

Seznam zdrojů

BAR-ON, Dan. Fear and hope: three generations of the Holocaust. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1995. ISBN 0674295226.

BAR-YOSEPH, Talia Levine, ed. Most: gestaltterapie, dialog mezi kulturami. Praha: Triton, 2014. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7387-744-6.

JÍROVÁ, Eliška, ed. Trauma, historie, svědomí: výbor z textů ze seminářů Prix Irene 2008-2009 a příspěvky členů Rafael Institutu. Praha: Výbor pro Prix Irene, 2010. ISBN 978-80-87060-33-9.

KLÍMOVÁ, Helena. Rodiny po holocaustu. Kontext. 1995, 11(3), s. 21-27. ISSN 1210-6208.

MÜLLER, Lutz a Anette, ed. Slovník analytické psychologie. Praha: Portál, 2006, s. 427. ISBN 80-7178-863-5.

PREISS, Marek. Trauma posstraumatický růst. Psychiatrie pro Praxi [online]. 2009, 10(1), s. 12-18 [cit. 2020-12-10]. Dostupné z: <https://www.psychiatrie/propraxi.cz/pdfs/psy/2009/01/01.pdf>.

SCHARF, Miri a Ofra MAYSELESS. Disorganizing Experiences in Second- and Third-Generation Holocaust Survivors. Qualitative Health Research [online]. 2011, 21(11), 1539-1553 [cit. 2019-12-13]. DOI: 10.1177/1049732310393747. ISSN 1049-7323. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1049732310393747>.

TANZEROVÁ, Adéla. Posttraumatický stres a růst u přeživších holocaustu. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

TÓTHOVÁ, Jana. Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-856-2.

Přílohy

Příloha 1 – Otázky v online anketě

- 1) Jaké je Vaše pohlaví?
 - Žena
 - Muž
- 2) Kdo z Vaší rodiny prožil holokaust?
 - Rodiče
 - Prarodiče
- 3) Jaký je Váš rok narození?
 - (otevřená odpověď)
- 4) Kdo ve Vaší rodině je židovského původu?
 - Matka
 - Otec
 - Babička
 - Dědeček
 - Jiné (otevřená odpověď)
- 5) Jak moc se ve Vaší rodině mluvilo o holokaustu?
 - Často, vím skoro vše
 - Zřídka kdy
 - Nikdy
 - Jiné (otevřená odpověď)
- 6) Jak byste charakterizovali své prožívání židovství?
 - Ortodoxní
 - Sekulární
 - Jiné (otevřená odpověď)
- 7) Jaké je Vaše zaměstnání?
 - (otevřená odpověď)
- 8) Podle koho/čeho jste se rozhodoval/a při výběru povolání?
 - Zálíb
 - Střední školy

- Rodičů
 - Jiné (otevřená odpověď)
- 9) Jak důležitá je pro Vás židovská identita?
- Velmi důležitá
 - Důležitá
 - Nijak zvlášť podstatná
 - Nepodstatná
- 10) Je/bude pro Vás klíčové vzdělávat své potomky o tématech jako je holokaust, židovství?
- Ano, velmi
 - V přiměřené míře
 - Spíše ne
 - Ne
 - Jiné (otevřená odpověď)
- 11) Jaký má na Vás historie holokaustu vliv?
- Velký
 - Minimální
 - Nemá
- 12) Jaký má holokaust vliv na Vaše rodiče?
- (otevřená odpověď)
- 13) Jak trauma holokaustu ovlivnilo Vaši výchovu?
- Zásadně
 - Částečně
 - Neovlivnilo
 - Jiné (otevřená odpověď)
- 14) Jaký je Váš vztah k rodičům?
- Velmi silný
 - Silný
 - Neutrální
 - Spíše horší
 - Negativní

15) Jak často jste s rodiči v kontaktu?

- Každý den, několikrát
- Každý den, jednou denně
- Párkrát do týdne
- Jednou za týden
- Jednou za dva týdny
- Jenou za měsíc
- Bydlím s rodiči
- Jiné (otevřená odpověď)

16) Jak často se s rodiči vídáte?

- Jednou týdně
- Jednou za dva týdny
- Jednou měsíčně
- Jednou za čtvrt roku
- Jednou za půl roku
- Jednou za rok
- Bydlím s rodiči
- Jiné (otevřená odpověď)